

กรอบคร้วตังเก

โลตัง

ตังเก

จักรวาล มนุษย์ และความฝัน

๑. ดูเนื้อกันก่อน

ฉันเกิดอยู่แดนอีสาน
มาจากไกลไปหาถิ่นต่างแดน
ร้อนรุ่มเหนื่อยใจไป
ไม่ได้จับไถเลยไปจับปลา
แรกรๆ ก็กลัวหลายๆ
คิดถึงแม่ที่เคยไกวเปล
มีแม่ทะเลกล่อมนอนแรงๆ
แม่โมโหใครมา
ลูกขอปูขอปลา
ทะเลมันถมไม่เต็ม
คนจนก็ถมไม่เต็ม
อยากมีเรือสักลำ
ลอยล่องลำนาวา ให้ปลาอิจฉา

ถิ่นกันดารที่เขาดูหมิ่นดูแคลน
ก็อ้ายแสนเมื่อจำต้องพรากบ้านมา
เหมือนนกไพรไร้พงพนา
ไม่ได้ทำนาเลยมากับเรือตังเก
ต้องเมามายคลื่นโอละเห่
ไอละเห่คือเรือตังเก

หรือเป็นตำราให้ลูกแข่งแกร่ง
มากมาย เกิดหนาพอเป็นค่าแรง
เหมือนคนใจเค็มที่คอยยื้อแย่ง
แต่ใจไม่เค็มทำงานเข้มแข็ง
จะพาคองามที่คิดจะแต่ง
เวลาคลื่นแรง

๒. เพลงหรือบทกวี

ตังเกเป็นเพลงที่แต่งและร้องโดยนักร้องที่ชื่อพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จังหวะของเพลงนี้โจัดๆ แบบเพลง ๓ ซ้ำโดยทั่วไป แต่ถ้าใครไปติดที่ความโจัดแบบเพลง ๓ ซ้ำเสียแล้วก็อาจขาดอรรถรสอีกส่วนหนึ่งของเพลงบทนี้ไป นั่นคือส่วนที่เป็นเนื้อหา นั่นเอง

มีคำกล่าวกันว่าเพลงและบทกวีไทยมักจะแยกจากกันไม่ค่อยได้ นั่นหมายความว่าพรมแดนระหว่างศิลปะสองสาขานี้ยากที่จะแบ่งแยกหรือขีดออกมาให้เห็นเด่นชัด เพลงตังเกก็เข้าข่ายใน

ลักษณะศิลปะสองทางให้แก่กันนี้ ประเด็นหลักที่จะนำเสนอต่อไปในบทความนี้คือการมองเนื้อหาเพลงตังเกจากแง่มุมของวรรณกรรมวิจารณ์ ผู้เขียนเสนอว่าเพลงตังเกเป็นขยายประสบการณ์จากสิ่งเฉพาะตัวไปสู่สิ่งสากล และได้หยิบยืมเทคนิคที่เรียกว่าสัมพันธบท (intertextuality) มาจากวรรณคดีไทยโบราณ ซึ่งหากผู้รับสารไม่มีความรู้เรื่องดังกล่าวก็อาจตีความบทสุดท้ายของเพลงไม่ได้เลย อย่างไรก็ตามเนื่องจากแขนงศิลปะซึ่งงานชิ้นนี้สังกัดอยู่เป็นศิลปะผู้วิจารณ์จึงขอเชิญชวนให้ท่านผู้อ่านได้พยายามหาเพลงตังเกนี้มาฟังด้วย เชื่อว่าจะได้อรรถรสเต็มที่ทั้ง

ในแง่ศิลปะและวรรณศิลป์

๓. ตังเก: จักรवाल มนุษย์ และความฝัน

ผู้แต่ง (แน่นอนว่าเป็นผู้ร้องด้วย) เริ่มต้นด้วยประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งเป็นวาทกรรมที่ถูกประทับให้กับคนอีสานมานานแล้วว่าเป็นภูมิภาคที่ยากจนทำให้ผู้คนต้องละทิ้งถิ่นฐานออกจากบ้านเกิดไปหากินยังต่างบ้านต่างเมือง การที่ผู้แต่งได้ใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งว่า “ฉัน” เป็นเทคนิคที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเชื่อว่าสิ่งที่จะได้อ่านหรือฟังต่อไปน่าจะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงๆ จากประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอด

ผู้แต่งเล่าต่อไปว่า เขาได้ไปทำงานจับปลาในเรือตังเก ซึ่งเป็นงานที่เขาไม่คุ้นเคย ความเปรียบตอนนี้ถือได้ว่าว่างดงามมากๆ เช่นการเปรียบตนเองเป็นนกที่ร่อนเร่พเนจรไปเรื่อยๆ ไม่มีบ้านที่จะอยู่อาศัย การจับปลาแทนที่จะจับได้ไปไหนๆ เป็นต้น ในตอนนี้ผู้แต่งยังกล่าวถึงความรู้สึกของงานที่ตนไม่คุ้นเคยว่าตอนแรกๆ ก็กลัวมากๆ ซ้ำร้ายยังเมาคลื่นเสียอีก

ในตอนต่อไปถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญมากของเพลงบทนี้กล่าวคือผู้แต่งได้ขยายประสบการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตน ซึ่งดูอึดอัดและคับแคบไปสู่ประสบการณ์ที่กว้างไกลไปกว่านั้นอาจ

กล่าวได้ว่าถึงขั้นจักรवालเลยก็ว่าได้ จากความรู้สึกกลัวและการเมาคลื่น ผู้แต่งได้นึกเปรียบเทียบความรู้สึกในปัจจุบันของตนกับความรู้สึกในอดีตว่าอาการโคลงเคลงของทะเลก็เหมือนกับแม่ของเขาที่เคยไกวเปลเขานอน ผิดแต่ว่าเปลในตอนนี้เป็นเรือตังเก และแม่ที่กล่อมเขาดอนนี้ไม่ใช่แม่ที่เป็นมนุษย์ แต่กลับเป็นแม่ซึ่งเป็นธรรมชาติอันยิ่งใหญ่

ควรกล่าวไว้ตรงนี้ว่าการกลับไปหาอดีตจากปัญหาในปัจจุบัน ไม่ใช่การโยยหาหรือละเมอเพื่อฝันในอดีตที่ไม่เป็นจริง แต่เป็นการระดมเอาประสบการณ์จากประวัติศาสตร์และประสบการณ์มาใช้ในการค้นหาและแก้ปัญหาที่ดำรงอยู่ในที่นี้และเดี๋ยวนี้

ความคิดว่าในธรรมชาติมีจิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่สถิตอยู่ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ในป่าในเขา ในเขavnับว่าเป็นความเชื่อในศาสนาแบบดั้งเดิมของคนไทยมาช้านาน ก่อนที่จะรับนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อในธรรมชาติมีจิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่สถิตอยู่หน้าที่ของมนุษย์คือการประพาสหรือปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่ยึดครองเป็นเจ้าของ ทูบทำลายหรือซื้อขาย และด้วยความคิดเช่นนี้เองที่ทำให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยากลุ่มหนึ่งสรุปว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทยในการอนุรักษ์และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติสะท้อนให้เห็นในความเชื่อแบบศาสนาดั้งเดิม

ผู้แต่งได้เชื่อมโยงคติอันนี้กับปัญหาในปัจจุบันของเขาแล้วก็เกิดปัญญาโดยการตีความว่าการที่เขาต้องผจญกับคลื่นลมแรงๆ นั้นเป็นเพราะแม่ทะเลซึ่งเป็นจิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่ที่สถิตอยู่ในทะเล ต้องการจะสั่งสอนเขาให้แข็งแกร่ง ดูเหมือนว่าดวงตาของกวีสามารถที่จะรับพลังทั้งจากธรรมชาติและความเชื่อแบบดั้งเดิมเข้ามาผสานกัน

จนเป็นพลังชีวิต และพลานุภาพของธรรมชาติจะทำให้เขามีพลังต่อสู้กับชีวิตที่ยากจนข้นแค้นนี้ต่อไปได้อย่างองอาจและหยิ่งทะนง

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้แสดงความนอบน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติ ไม่ใช่ประหัต ประหารหรือครอบครองด้วยความโลภจากอุดมการณ์แบบบริโภคนิยม ด้วยการอ่อนวอนขอขุขอลาจากแม่ทะเลให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้นำมาเป็นค่าแรงให้เขาได้ร่ำรวยกว่านี้ ซึ่งก็ไม่แตกต่างอะไรจากการที่ครั้งหนึ่งเขาและพ่อแม่ของเขาให้อ่อนวอนขอข้าวเป็นจำนวนมากๆ จากแม่โพสพ

ในบทถัดมาผู้แต่งได้หยิบยืมวาทกรรมเรื่องความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนมาวิพากษ์ความแตกต่างระหว่างชนชั้นไว้ว่าโดยชี้ให้เห็นว่ากิเลสหรือความโลภของคนรวยและคนจนนั้นมันเท่ากัน แต่ความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนอยู่ที่ความมีน้ำใจ คนจนเป็นคนที่มีใจดีและไม่ขี้เกียจ

ควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่าอำนาจของวาทกรรมนี้มีหน้าที่ ๒ ประการ กล่าวคือในแง่หนึ่งมันได้ทำให้เหล่าคนจนทั้งหลายมีกรอบความคิดบางอย่างในการตีความโลกและทนอยู่กับความทุกข์ทรมานในโลกนั้นได้ ในอีกแง่หนึ่งวาทกรรมนี้ก็ทำหน้าที่กดขี่คนจนจากการแก้ไขปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม สู้การแก้ไขปัญหาโดยมุ่งความปลงของปัจเจกบุคคล กระนั้นประเด็นที่น่าจะกล่าวถึงต่อไปคือในเพลงบทนี้ (ซึ่งผู้แต่งอาจรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) ได้เสนอแนะว่ากิเลสหรือความอยากเป็นสิ่งสัมพัทธ์ไม่ใช่สิ่งอันติมะ ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากเลยที่จะแก้ไขปัญหาสังคมอันเกิดจากอุดมการณ์บริโภคนิยม หากผู้รับสารสามารถรับสารอันหนักหน่วงที่ผู้เขียนส่งถึงมาได้

ในตอนสุดท้ายผู้แต่งกลับจากการท่องเที่ยว

ไปในจักรวาลความคิดอันกว้างใหญ่ไพศาลมาสู่ความฝันแบบมนุษย์ปุถุชนทั่วไป ความใฝ่ฝันสูงสุดทำนองนี้ผู้นำเอาเทคนิคการเขียนที่เรียกว่าสัมพันธบทซึ่งหมายถึงการหยิบยืมความคิดหรือเทคนิคบางอย่างจากศาสตร์สาขาหนึ่งมาใช้ในศาสตร์อีกสาขาหนึ่ง สัมพันธบทในเพลงนี้หมายถึงการยืมขนบการเขียนบทอัศจรรย์ซึ่งเป็นบทที่ใช้ในการพรรณนาความขณะมีเพศสัมพันธ์ ในบทอัศจรรย์จะบรรยายฉากการมีเพศสัมพันธ์ไว้อย่างสวยงาม ซึ่งอาจเปรียบขณะแห่งการสังวาสกับเสียงฟ้าร้อง แสงฟ้าแลบ และฝนตก เป็นต้น

โดยการใช้ความเปรียบมาบรรยายความฝันว่าอยากจะเป็นเจ้าแก้งเกะ อยากจะมีเรือสักลำไว้คอยพาคนรักของเขาไปเที่ยวชมทะเล แต่จะมีแรงอะไรในโลกและจักรวาลนี้ที่จะทำให้เรือโคลงราวกับว่ามีคลื่นแรงและหมู่ปลาทั้งหลายได้อัจฉาได้เท่ากับคลื่นขณะทำการอย่างนั้นเล่า

บรรณานุกรม

๑. ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับสังคมไทยจากงานของยศ สันตสมบัติ และนิธิ เอียวศรีวงศ์
๒. ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจจากการวิจารณ์วรรณคดีแนวมนุษยนิยมและแนวคิดเรื่องศิลปะสองทางให้แก่นักจากแนวคิดของเจตนา นาควัชระ

